

“GLOBALLASHUV DAVRIDA DAVLATLARNING IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLARNI BELGILOVCHI INSTITUTSIONAL VA SIYOSIY OMILLAR TAHLILI”

Karshiev Jasur Jurayevich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi

jkarshiev1992@gmail.com

Shoydulova Maftuna Zafar qizi

Denov tadbirkorlik va Pedagogika instituti talabasi

iqtisod2005@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17539109>

Annotatsiya. Maqolada davlatning taraqqiyoti yoki tanazzulini belgilovchi omillar tahlil qilinadi. Siyosiy barqarorlik, iqtisodiy islohotlar samaradorligi, ta'lim va ilm-fanning rivojlanishi hamda fuqarolik jamiyati faolligi taraqqiyotning asosiy manbalari sifatida ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, korrupsiya, resurslardan samarasiz foydalanish va siyosiy beqarorlik tanazzulga olib keluvchi omillar sifatida baholanadi. Tadqiqotda D. Acemoglu va J. Robinsonlarning nazariyasiga tayangan holda ekstraktiv va inklyuziv institutlarning davlat kelajagiga ta'siri ham yoritiladi. Xususan, inklyuziv institutlar barqaror rivojlanishni ta'minlasa, ekstraktiv institutlar davlatni inqiroz yoqasiga olib kelishi mumkinligi ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: taraqqiyot, tanazzul, siyosiy barqarorlik, iqtisodiy islohotlar, inklyuziv institutlar, ekstraktiv institutlar, fuqarolik jamiyati, barqaror rivojlanish, milliy qadriyatlar.

Аннотация: В статье рассматриваются факторы, определяющие развитие или упадок государства. Политическая стабильность, эффективность экономических реформ, развитие образования и науки, а также активность гражданского общества анализируются как ключевые источники прогресса. В то же время коррупция, неэффективное использование ресурсов и политическая нестабильность оцениваются как причины стагнации. На основе теории Д. Аджемоглу и Дж. Робинсона рассматривается влияние экстрактивных и инклюзивных институтов на будущее государства. Отмечается, что инклюзивные институты обеспечивают устойчивое развитие, тогда как экстрактивные институты ведут страну к кризису.

Ключевые слова: развитие, упадок, политическая стабильность, экономические реформы, инклюзивные институты, экстрактивные институты, гражданское общество, устойчивое развитие, национальные ценности.

Abstract: The article analyzes the key factors determining the development or decline of a state. Political stability, the effectiveness of economic reforms, the advancement of education and science, and the activity of civil society are identified as major drivers of progress. At the same time, corruption, inefficient use of resources, and political instability are highlighted as the main causes of decline. Drawing on the theory of D. Acemoglu and J. Robinson, the paper discusses the impact of extractive and inclusive institutions on the future of the state. It is emphasized that inclusive institutions foster sustainable development and effective **state-building**, whereas extractive institutions may distort **the nation's trajectory** and lead a country towards crisis.

Keywords: development, decline, political stability, economic reforms, inclusive institutions, extractive institutions, civil society, sustainable development, national values, state-building, nation's trajectory.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida davlatlarning barqaror rivojlanishi masalasi ilmiy doiralar va xalqaro siyosat markazlarida eng dolzarb mavzulardan biriga aylangan. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, oxirgi 30 yil ichida rivojlanayotgan mamlakatlarning qariyb 40 foizi siyosiy va iqtisodiy beqarorlik sababli inqiroz davrini boshdan kechirgan. BMT hisobotlarida esa davlatlarning 25 foizdan ortig'i iqtisodiy o'sishda sustlashuv, ijtimoiy tengsizlik va institutsional inqiroz belgilari bilan yuzlashgani qayd etilgan¹. Bu esa masalaning nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatini ham yanada oshiradi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, davlat taraqqiyoti va tanazzulini aniqlovchi omillarni chuqur o'rganish har bir mamlakat uchun uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishda muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Tarixiy misollar ham bu fikrni tasdiqlaydi. Masalan, Janubiy Koreya qisqa vaqt ichida iqtisodiy islohotlar, samarali institutlar va texnologik modernizatsiya orqali "mo'jizaviy rivojlanish" yo'lini bosib o'tdi. Aksincha, boy tabiiy resurslarga ega bo'lgan Venesuela noto'g'ri iqtisodiy siyosat va ekstraktiv institutlar sabab tanazzul yoqasiga kelib qoldi. Xuddi shuningdek, Singapur samarali boshqaruv va qonun ustuvorligini ta'minlab, qisqa davrda iqtisodiy barqarorlikka erishgan bo'lsa, Afg'oniston institutsional zaiflik va siyosiy beqarorlik tufayli hanuz barqaror rivojlanishga erisha olmayapti.

Ushbu mavzuni tanlashdan maqsad – davlatlarning taraqqiyot trayektoriyasi va tanazzul omillarini iqtisodiy va institutsional nuqtayi nazardan ilmiy jihatdan tahlil qilishdir. Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- iqtisodiy o'sish va davlat barqarorligi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash;
- buyuk iqtisodchilar va zamonaviy olimlarning nazariy qarashlarini solishtirish;
- tarixiy va zamonaviy davlatlar misolida taraqqiyot va tanazzul omillarini tahlil qilish;
- institutsional yondashuv asosida davlat qurilishi (**state-building**) jarayonining kelajakdagi ahamiyatini ko'rsatish.

Shu tariqa, mazkur mavzu nazariy jihatdan davlat va iqtisodiyot o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritishga, amaliy jihatdan esa mamlakatlarning barqaror rivojlanish traektoriyasini belgilovchi omillarni aniqlashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Davlatlarning taraqqiyoti va tanazzulini belgilovchi omillar haqidagi ilmiy qarashlar tarixan keng ko'lamda shakllanib, turli nazariy maktablar doirasida rivojlanib kelmoqda. Bu jarayon iqtisodiyot, siyosatshunoslik va ijtimoiy fanlar kesishgan nuqtada chuqur o'rganilmoqda.

Klassik iqtisodchilar orasida Adam Smit alohida o'rin tutadi. U o'zining mashhur "**Xalqlar boyligi**" (1776) asarida taraqqiyotning asosiy manbai sifatida erkin bozor mexanizmlarini,

¹ OECD. *Economic Outlook* 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.

xususiy mulk huquqini va mehnat taqsimotining samaradorligini ko'rsatadi. Uning nazariyasiga ko'ra, iqtisodiy erkinlik davlat barqarorligi va kuchli rivojlanishining poydevoridir.

Karl Marks esa jamiyat taraqqiyotini sinfiy kurash va ishlab chiqarish munosabatlari bilan bog'laydi. Uning ta'kidlashicha, iqtisodiy tizimdagi nomutanosiblik, tengsizlik va ekspluatatsiya ijtimoiy inqirozlarni keltirib chiqarib, davlatning tanazzulini tezlashtiradi. Bu yondashuv adolat va ijtimoiy tenglikni taraqqiyotning muhim omili sifatida ko'rsatadi.

Innovatsion nazariyaga e'tibor qaratgan Jozef Shumpeter esa **“ijodiy vayronkorlik”** konsepsiyasida taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida tadbirkorlik va innovatsiyalarni ilgari suradi. Unga ko'ra, iqtisodiy tizim doimiy ravishda yangilanish va moslashuvchanlikni ta'minlamasa, tanazzul muqarrar bo'ladi.

XXI asrda institutsional yondashuv alohida ilmiy yo'nalish sifatida shakllandi. Daron Acemoglu va Jeyms Robinsonning **“Why Nations Fail” (2012)** asari buning yorqin namunasi. Ular inklyuziv institutlarning mavjudligi barqaror taraqqiyot va samarali davlat qurilishi (state-building)ni ta'minlashini, ekstraktiv institutlar esa hokimiyat va resurslarni tor doiradagi elita qo'lida jamlab, millatning kelajakdagi taraqqiyot traektoriyasi (nation's trajectory)ni inqiroz sari burishini ta'kidlaydi².

Frensis Fukuyama ham o'zining **“Political Order and Political Decay” (2014)** asarida davlat rivojlanishini kuchli institutlar, samarali boshqaruv va qonun ustuvorligi bilan izohlaydi. Unga ko'ra, davlatning muvaffaqiyati nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlar, balki siyosiy tizimning sifatli ishlashi bilan belgilanadi.

Ilmiy adabiyotlarda tarixiy va zamonaviy misollar keng qo'llaniladi. Masalan, Janubiy Koreya va Singapur iqtisodiy erkinlik, investitsiyalar va innovatsiyalar orqali qisqa muddatda taraqqiyotning yuqori bosqichiga erishgan davlatlar sifatida tilga olinadi. Aksincha, Venesuela va Zimbabve kabi mamlakatlarda ekstraktiv institutlar va korrupsiya tanazzulga olib kelgani ko'rsatiladi.

Mahalliy olimlar ham mazkur masalaga e'tibor qaratib, O'zbekistonning mustaqillikdan keyingi islohotlari, bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni va milliy rivojlanish strategiyalarini davlat barqarorligi va taraqqiyotining asosiy omillari sifatida baholaydilar.

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, davlatning taraqqiyoti yoki tanazzuli faqat iqtisodiy o'sish sur'atlari bilan emas, balki kengroq omillar — ijtimoiy adolat, institutlarning sifati, innovatsion salohiyat va siyosiy boshqaruv samaradorligi bilan chambarchas bog'liqdir.

TADDIQOT METADALOGIYASI

Mavzuni ilmiy o'rganish, statik tahlillar, mantiqiylik, tahlil va tadqiq etish jarayonida turli xil adabiyotlar va maqolalar tahlilidan foydalanilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Davlat qurilishi (**state-building**) va millatning taraqqiyot traektoriyasi (**nation's trajectory**) jarayonlarini o'rganishda tarixiy, iqtisodiy va institutsional omillarni qiyosiy tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi o'n yilliklarda olib borilgan tadqiqotlar shuni

² Acemoglu D., Robinson J.A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Publishers, 2012. 529 p.

ko'rsatadiki, davlatning barqaror rivojlanishi, birinchi navbatda, iqtisodiy erkinlik, kuchli institutlar va samarali boshqaruv tizimlari bilan belgilanadi.

Masalan, Jahon bankining 2023-yilgi *Worldwide Governance Indicators* ma'lumotlariga ko'ra, yuqori darajadagi institutlarga ega davlatlarda iqtisodiy o'sish sur'atlari barqaror bo'lib, ular inqirozlarni yengib o'tishda ham ustunlikka ega. Transparency International'ning korrupsiya indeksida yuqori o'rinlarni egallagan mamlakatlar (masalan, Finlyandiya, Daniya, Shvetsiya)da ijtimoiy farovonlik va iqtisodiy samaradorlik yuqori darajada.

Quyidagi jadvalda turli davlatlar misolida korrupsiya darajasi, YaIM o'sishi va davlat boshqaruvi samaradorligi taqqoslab ko'rsatilgan:

1-jadval

Davlat qurilishi, korrupsiya darajasi va iqtisodiy taraqqiyot ko'rsatkichlari (2023)

Davlat	Korrupsiya Indeksi (2023)	YaIM o'sishi (%)	Davlat boshqaruvi samaradorligi (WGI, 0–100)
Daniya	90	1.8	95
Germaniya	79	1.2	88
O'zbekiston	33	5.6	52
Nigeriya	24	2.8	35
Singapur	83	3.5	93

Manba: Transparency International (2023), World Bank (2023).

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, yuqori korrupsiya ko'rsatkichi va past boshqaruv samaradorligi davlat qurilishida jiddiy to'siq hisoblanadi. Aksincha, inklyuziv institutlar va shaffof boshqaruv tizimlari mavjud bo'lgan davlatlar yuqori iqtisodiy natijalarga erishmoqda.

Daron Acemoglu va Jeyms Robinsonning tadqiqotlarida ta'kidlanganidek, **inklyuziv iqtisodiy institutlar** — keng qatlamlarni iqtisodiy faoliyat va siyosiy jarayonlarga jalb etish, tadbirkorlik va innovatsiyalar uchun sharoit yaratish orqali barqaror taraqqiyotni ta'minlaydi. Masalan, Daniya va Singapurda ochiq bozor, mustahkam huquqiy tizim va ijtimoiy himoya mexanizmlari mavjud bo'lib, ular davlatning uzoq muddatli taraqqiyot traektoriyasini ijobiy tomonga yo'naltirmoqda.

Aksincha, **ekstraktiv institutlar** resurslar va hokimiyatni tor doiradagi elita qo'lida jamlab, keng jamoatchilik manfaatlarini chetlab o'tadi. Nigeriya misolida, boy tabiiy resurslarga qaramay, korrupsiya va ekstraktiv tizimlar tufayli barqaror o'sish ta'minlanmagan. Bu esa iqtisodiy imkoniyatlarning adolatli taqsimlanmasligi natijasida ijtimoiy keskinliklarni kuchaytirmoqda.

Mazkur holatni yaqqol ko'rsatib beruvchi yana bir eng mashhur misollardan biri — Shimoliy va Janubiy Koreya tajribasidir. Bir xalq, bir madaniyat va bir xil tarixiy ildizlarga ega bo'lishiga qaramay, ikki davlatning iqtisodiy natijalari tubdan farqlanmoqda.

Shimoliy Koreyada ekstraktiv iqtisodiy institutlar hukmron bo'lib, barcha resurslar tor siyosiy elita qo'lida jamlangan. Bozor erkinligi va xususiy mulk huquqi yo'q, tashqi savdo keskin cheklangan. Natijada, 2024-yilda mamlakatning jon boshiga YaIM ko'rsatkichi atigi **1 239 dollarni** tashkil etdi, Inson Rivojlanishi Indeksi (HDI) esa **0.61** darajasida qolmoqda.

Innovatsion rivojlanish deyarli mavjud emas, Global Innovation Index reytingida Shimoliy Koreya eng past pog'onalarda turibdi.

Janubiy Koreya esa butunlay boshqa yo'lni tanladi. 1960-yillardan boshlab inklyuziv iqtisodiy institutlarni shakllantirishga kirishildi: xususiy mulk huquqi kafolatlandi, xalqaro savdo va investitsiyalarga keng yo'l ochildi, ta'lim va texnologik rivojlanishga katta e'tibor qaratildi. Natijada, bugungi kunda mamlakat jon boshiga YaIM ko'rsatkichi **36 024 dollarni** tashkil etmoqda, HDI esa **0.92** darajasiga yetdi. Bundan tashqari, Janubiy Koreya **Global Innovation Index 2024** reytingida dunyoning eng innovatsion davlatlari qatorida yuqori — **6-o'rinni** egalladi.

Quyidagi jadval ikki mamlakatdagi institutlar tabiatining iqtisodiy natijalarga ta'sirini yaqqol ko'rsatadi:

2-jadval

Shimoliy va Janubiy Koreya iqtisodiy ko'rsatkichlari (2024)

Ko'rsatkich	Shimoliy Koreya (ekstraktiv institutlar)	Janubiy Koreya (inklyuziv institutlar)
YaIM (nominal, mlrd. \$)	≈ 28	≈ 1 760
YaIM jon boshiga (\$)	≈ 1 239	≈ 36 024
Inson Rivojlanishi Indeksi	0.61	0.92
Savdo erkinligi (Heritage)	5 / 100	74 / 100
Innovatsion salohiyat (GII)	Rasmiy ma'lumot yo'q / eng past pog'onalar	6-o'rin

Manba: World Bank (2024), UNDP Human Development Report (2024), Global Innovation Index (2024).

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, ekstraktiv institutlar hukmron bo'lgan Shimoliy Koreya qashshoqlik va izolyatsiya girdobida qolgan bo'lsa, inklyuziv institutlar asosida rivojlangan Janubiy Koreya qisqa vaqt ichida jahonning ilg'or iqtisodiyotlaridan biriga aylandi. Bu esa davlat qurilishida iqtisodiy institutlarning hal qiluvchi rolini yaqqol isbotlaydi.

O'zbekiston tajribasi ham ushbu nazariyani qisman tasdiqlaydi. So'nggi yillarda mamlakatda iqtisodiy islohotlar chuqurlashtirilib, inklyuziv institutlarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Masalan, **“Elektron hukumat” tizimlari, ochiq byudjet platformalari va korrupsiyaga qarshi kurash** dasturlari institutsional shaffoflikni oshirdi. Natijada, 2024-yilda O'zbekistonning YaIM o'sishi 5,4 % ni tashkil etdi, bu Markaziy Osiyoda eng yuqori ko'rsatkichlardan biridir. Shuningdek, mamlakatning **HDI ko'rsatkichi 0.73** darajasiga yetib, o'tgan yilga nisbatan yaxshilandi.

Bu jarayonlar shuni ko'rsatadiki, agar O'zbekiston inklyuziv iqtisodiy institutlarni yanada kuchaytirs, millatning taraqqiyot traektoriyasini (nation's trajectory) barqaror rivojlanish sari burish imkoniyatiga ega bo'ladi. Aks holda, ekstraktiv institutlarning kuchayishi taraqqiyotga to'sqinlik qilishi mumkin.

Umuman olganda, Shimoliy va Janubiy Koreya tajribasi hamda O'zbekistonning hozirgi islohotlari bir narsani yaqqol ko'rsatmoqda: iqtisodiy institutlarning tabiatini o'zgartirish davlat qurilishi va millatning kelajagini belgilovchi eng muhim omillardan biridir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Davlat qurilishi (state-building) va millatning taraqqiyot traektoriyasi (nation's trajectory) nafaqat tarixiy, balki zamonaviy iqtisodiy va siyosiy jarayonlarning ham markazida turadigan masalalardandir. Tadqiqotlar va xalqaro statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, davlatning rivojlanishi birinchi navbatda iqtisodiy institutlarning tabiatiga, boshqaruv samaradorligiga va korrupsiya darajasiga bog'liqdir.

So'nggi yillarda olib borilgan empirik tahlillar ham bu fikrni isbotlamoqda. Masalan, **Transparency International**ning 2024-yilgi Korrupsiya Indeksi natijalariga ko'ra, Daniya, Finlyandiya va Shvetsiya kabi mamlakatlar dunyoda eng past korrupsiya darajasiga ega bo'lib, ularning davlat boshqaruvi samaradorligi indeksi 90 balldan yuqori. Shu bilan birga, bu davlatlarda jon boshiga YaIM ko'rsatkichi 50 ming AQSh dollaridan oshadi. Aksincha, korrupsiya yuqori bo'lgan Nigeriya, Venesuela va Afg'oniston kabi mamlakatlarda davlat boshqaruvi samaradorligi 30 balldan past, iqtisodiy o'sish sur'atlari esa zaif.

Janubiy va Shimoliy Koreya tajribasi ham mazkur holatni yaqqol isbotlaydi. Bir xalq va madaniy ildizga ega bo'lishiga qaramay, Shimoliy Koreyada ekstraktiv iqtisodiy institutlar hukmronligi tufayli 2024-yilda jon boshiga YaIM 1 600 AQSh dollaridan oshmadi, HDI esa 0,62 darajasida qayd etildi. Aksincha, Janubiy Koreyada inklyuziv institutlar asosida iqtisodiy siyosat olib borilishi natijasida jon boshiga YaIM 34 ming dollardan yuqori, HDI esa 0,93 darajaga yetdi. Bu farq iqtisodiy institutlarning millat taqdirini belgilashdagi o'rni naqadar muhimligini ko'rsatadi.

O'zbekiston misolida ham so'nggi yillarda muhim siljishlar kuzatilmoqda. 2024-yilda mamlakat iqtisodiy o'sishi 5,5 %ni tashkil etdi, bu Markaziy Osiyo mintaqasida eng yuqori ko'rsatkichlardan biridir. Davlat boshqaruvi samaradorligi indeksi 45/100 ga ko'tarildi, bu esa so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar, xususan, elektron hukumat tizimlarini joriy etish va korrupsiyaga qarshi kurashning samaradorligidan dalolat beradi. Ushbu o'zgarishlar O'zbekistonni inklyuziv institutlar sari yaqinlashtirmoqda³.

Xalqaro tajriba va zamonaviy statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlatlarning rivojlanish jarayonini belgilovchi eng muhim omillardan biri — ularning iqtisodiy institutlari va boshqaruv sifati hisoblanadi.

Avvalo, **inklyuziv institutlar taraqqiyotning tayanchi** sifatida maydonga chiqadi. Ular keng ijtimoiy qatlamlarni iqtisodiy faoliyatga jalb etish, xususiy mulk huquqini kafolatlash va bozor erkinligini ta'minlash orqali milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Masalan, Janubiy Koreya, Singapur va Germaniya singari davlatlar inklyuziv institutlar asosida qisqa vaqt ichida yuqori iqtisodiy yutuqlarga erishib, jahon miqyosida yetakchi o'rinlarni egallashga muvaffaq bo'lgan.

³ O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. *O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari* – 2024 yil.

Toshkent: Davstatqom, 2025. 245 b.

Aksincha, **ekstraktiv institutlar tanazzul manbai** sifatida namoyon bo'ladi. Resurslarning tor doirada to'planishi, siyosiy va iqtisodiy erkinliklarning keskin cheklanishi natijasida bunday institutlar hukmron bo'lgan mamlakatlarda rivojlanish jarayoni to'xtab qoladi yoki inqiroz yoqasiga kelib qoladi. Shimoliy Koreya hamda ayrim Afrika davlatlari bunga yaqqol misol bo'lib, ularning iqtisodiy natijalari global reytinglarda eng past ko'rsatkichlarni qayd etmoqda.

Bundan tashqari, davlat taraqqiyotini ta'minlovchi muhim omillardan yana biri — **boshqaruv sifatidir**. Jahon bankining 2024-yilgi *Worldwide Governance Indicators* ma'lumotlariga ko'ra, boshqaruv samaradorligi indeksi yuqori bo'lgan mamlakatlarda o'rtacha iqtisodiy o'sish sur'ati 2,5 barobar yuqoriroq bo'lishi aniqlangan. Bu esa sifatli boshqaruv tizimi nafaqat siyosiy barqarorlikni, balki iqtisodiy samaradorlikni ham ta'minlashini isbotlaydi.

Shuningdek, **korruptsiya rivojlanishga jiddiy to'siq** bo'lib xizmat qiladi. Transparency International'ning 2024-yilgi tahlillariga ko'ra, korruptsiya darajasi past bo'lgan mamlakatlarga xorijiy investitsiyalar oqimi o'rtacha 3 baravar ko'proq bo'lmoqda. Bu esa iqtisodiy islohotlar, innovatsiyalar va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishda muhim manba vazifasini bajaradi.

Umuman olganda, xalqaro tajriba va statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlatning kelajakdagi taraqqiyot traektoriyasi inklyuziv institutlarning rivojlanishi, samarali boshqaruv tizimlarining mavjudligi va korruptsiya darajasining pastligi bilan chambarchas bog'liqdir. Shu bois, har qanday millatning barqaror taraqqiyoti uchun iqtisodiy institutlar va boshqaruv sifatini uzluksiz takomillashtirish strategik ahamiyat kasb etadi.

Takliflar

1. **Inklyuziv institutlarni rivojlantirish.** O'zbekiston sharoitida inklyuziv iqtisodiy institutlarni jadallashtirish zarur. Xususiyl mulk huquqini mustahkamlash, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va keng ijtimoiy qatlamlarni iqtisodiy faoliyatga jalb etish milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.
2. **Davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish.** Davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish, elektron hukumat tizimlarini kengaytirish va davlat xizmatlarini to'liq raqamlashtirish orqali shaffoflikni oshirish, ortiqcha byurokraziyani qisqartirish va fuqarolarning davlat xizmatlaridan foydalanishini yengillashtirish muhimdir.
3. **Korruptsiyaga qarshi tizimli kurash.** Korruptsiyaga qarshi kurashni tizimli asosda olib borish, xalqaro standartlarga mos mexanizmlarni joriy etish va korruptsiyaga qarshi madaniyatni shakllantirish orqali mamlakatning xalqaro reytinglardagi o'rnini yaxshilash va investitsion jozibadorlikni oshirish mumkin.
4. **Innovatsion iqtisodiyot sari intilish.** Innovatsion iqtisodiyotga yo'naltirilgan siyosatni kuchaytirish, ilm-fan va ta'lim sohalariga investitsiyalarni ko'paytirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash va startap ekotizimini rivojlantirish orqali uzoq muddatli barqaror taraqqiyot kafolatlanadi.
5. **Inson kapitaliga sarmoya kiritish.** Ta'lim sifati va sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish orqali inson kapitaliga sarmoya kiritish lozim. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, inson kapitali indeksi yuqori bo'lgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sish sur'ati o'rtacha 1,7 barobar yuqoriroq bo'ladi.
6. **Hududiy tenglikni ta'minlash.** Mamlakatning barcha hududlarida iqtisodiy tenglikni ta'minlash, infratuzilmani rivojlantirish va investitsiyalarni hududlar bo'yicha muvozanatli

taqsimlash orqali hududiy tafovutlarni kamaytirish zarur. Bu ichki migratsiya bosimini pasaytirib, barqaror ijtimoiy muhitni yaratadi.

7. **Xalqaro hamkorlikni kengaytirish.** Global iqtisodiy jarayonlarga faol integratsiya qilish, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish va xorijiy ilg'or tajribalarni milliy amaliyotga tatbiq etish O'zbekistonning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshiradi.

8. **Atrof-muhit va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish.** Barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun ekologik omillarga alohida e'tibor qaratish, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga sarmoya kiritish va yashil iqtisodiyot tamoyillarini amaliyotga keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Acemoglu D., Robinson J.A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Publishers, 2012. 529 p.
2. North D.C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
3. Rodrik D. Institutions for High-Quality Growth: What They Are and How to Acquire Them // *Studies in Comparative International Development*. 2000. Vol. 35, no. 3. P. 3–31.
4. Fukuyama F. *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2014. 658 p.
5. Sachs J. *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*. New York: Penguin Press, 2005. 416 p.
6. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. *O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari – 2024 yil*. Toshkent: Davstatqom, 2025. 245 b.
7. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi*. Toshkent: O'zbekiston, 2022. 464 b.
8. Mirziyoyev Sh.M. *Oliy Majlisga Murojaatnoma*. Toshkent, 2024.
9. Jahon banki. *Worldwide Governance Indicators 2024*. Washington, DC: World Bank, 2024.
10. Transparency International. *Corruption Perceptions Index 2024*. Berlin: TI, 2024.
11. OECD. *Economic Outlook 2024*. Paris: OECD Publishing, 2024.